

БАБИНІНА Юлія – аспірантка кафедри педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього менеджменту, Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, пров. Руставелі, 7, м. Харків, 61001, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7841-7338>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.16/48.2>

Бібліографічний опис статті: Бабиніна, Ю. (2023). Теоретико-методологічні аспекти виховання естетичного смаку майбутніх учителів музичного мистецтва засобами взаємодії мистецтв. *Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка»*, № 16(48), 17–22, doi: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.16/48.2>

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИХОВАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО СМАКУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ЗАСОБАМИ ВЗАЄМОДІЇ МИСТЕЦТВ

Анотація. У статті визначено сутності та змісту, а також у теоретико-методологічному обґрунтуванні процесу виховання естетичного смаку майбутніх учителів музичного мистецтва засобами взаємодії мистецтв. Розкрито змістове наповнення понять «естетичний смак Естетичний смак майбутніх вчителів музичного мистецтва є необхідною складовою їхньої професійної компетентності. Він представляє собою індивідуальну систему оцінки явищ, яка формується під впливом соціального середовища та відображається у творах мистецтва. Розвиток естетичного смаку сприяє формуванню готовності особистості до адекватної оцінки музичних явищ, сучасної культури та сприйняття власного професійно-педагогічного та творчого шляху. Компонентами художнього смаку майбутніх вчителів музичного мистецтва є когнітивний (пов'язаний з пізнанням), емоційно-ціннісний (пов'язаний з емоціями та цінностями) і рефлексивно-творчий (пов'язаний з роздумами та творчим процесом) аспекти. Для ефективного розв'язання даної проблеми дослідження виявлено важливість культурологічного (пов'язаного з розумінням культурного контексту), антропологічного (пов'язаного з вивченням людської природи та особистісного розвитку), аксіологічного (пов'язаного з ціннісними орієнтаціями), інтегративного (пов'язаного з поєднанням різних аспектів) та системного (пов'язаного з розумінням взаємозв'язку компонентів) наукових підходів. Ці підходи сприяють глибшому розумінню естетичного смаку та його розвитку у контексті музичного мистецтва, що сприяє підготовці майбутніх учителів для професійної діяльності та творчого самовдосконалення. Автор приходять до висновку, що естетичний смак майбутніх вчителів музичного мистецтва є невід'ємною складовою їхньої професійної компетентності. Естетичний смак визначається як індивідуальна система оцінки явищ, яка формується в соціальному середовищі і відображається у творах мистецтва.

Ключові слова: смак, естетичний смак, естетична культура, музичне мистецтво, фахова підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва, культурологічний підхід, антропологічний підхід, аксіологічний підхід, інтегративний підхід, системний підхід, педагогічні принципи.

BABYNINA Yuliya – Graduate student at the Department of Pedagogy, Psychology, Primary Education and Educational Management, Communal institution «Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy» of the Kharkiv Regional Council, 7, Rustaveli Lane, Kharkiv, 61001, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7841-7338>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.16/48.2>

To cite this article: Babynina, Yu. (2023). Teoretyko-metodolohichni aspekty vykhovannia estetychnoho smaku maibutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva zasobamy vzaiemodii mystetstv [Theoretical and methodological aspects of educating the aesthetic taste of future music teachers by means of interaction of arts]. *Human Studies. Series of Pedagogy*, № 16(48), 17–22, doi: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.16/48.2>

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS OF EDUCATION OF AESTHETIC TASTE OF FUTURE TEACHERS OF MUSIC ART BY MEANS OF INTERACTION OF ARTS

Summary. *The article defines the essence and content, as well as the theoretical and methodological substantiation of the process of educating the aesthetic taste of future music teachers by means of the interaction of arts. The content of the concept of "aesthetic taste" is revealed. The aesthetic taste of future music teachers is a necessary component of their professional competence. It represents an individual system of evaluating phenomena, which is formed under the influence of the social environment and is reflected in works of art. The development of aesthetic taste contributes to the formation of a person's readiness for an adequate assessment of musical phenomena, modern culture and the perception of one's own professional, pedagogical and creative path. The components of the artistic taste of future music teachers are cognitive (related to knowledge), emotional-value (related to emotions and values) and reflective-creative (related to thinking and the creative process) aspects. For the effective solution of this research problem, the importance of cultural (related to understanding the cultural context), anthropological (related to the study of human nature and personal development), axiological (related to value orientations), integrative (related to with a combination of different aspects) and systemic (related to understanding the interrelationship of components) scientific approaches. These approaches contribute to a deeper understanding of aesthetic taste and its development in the context of musical art, which contributes to the preparation of future teachers for professional activity and creative self-improvement. The author comes to the conclusion that the aesthetic taste of future music teachers is an integral part of their professional competence. Aesthetic taste is defined as an individual system of evaluating phenomena, which is formed in the social environment and is reflected in works of art.*

Key words: *taste, aesthetic taste, aesthetic culture, musical art, professional training of future music teachers, cultural approach, anthropological approach, axiological approach, integrative approach, systematic approach, pedagogical principles.*

Вступ. Нові вимоги до рівня освіченості, культури та професійної компетентності майбутніх вчителів музики є результатом процесів інтеграції України в європейський освітній простір, який характеризується глобалізацією, модернізацією, універсалізацією та інформаційною технологізацією. Освіта в галузі мистецтва має стати не лише передачею знань і навичок, але й вихованням особистості, здатної сприймати та оцінювати красу, розвивати творчі здібності та формувати естетичні цінності. Важливість цієї проблеми збільшується в контексті введення у систему загальної середньої освіти альтернативного інтегрованого курсу «Мистецтво» для початкових класів та основної школи, яке передбачає інтегроване навчання з мистецтва. Це ставить перед вчителями завдання підготовки до інтегрованого викладання з метою естетичного виховання учнів та формування у них цілісної художньої картини світу.

Проте, існують питання щодо теоретико-методологічних аспектів виховання естетичного смаку майбутніх учителів музичного мистецтва засобами взаємодії мистецтв. Одним із викликів є розробка теоретичних основ

виховання естетичного смаку, що передбачає дослідження поняття самого естетичного смаку, його складових елементів та механізмів формування. Також важливо визначити роль мистецтв у вихованні естетичного смаку та з'ясувати способи їх взаємодії для досягнення найкращих результатів. є розробка методологічних підходів до використання засобів взаємодії мистецтв у навчальному процесі. Важливо визначити оптимальні форми та методи взаємодії різних видів мистецтва, таких як музика, живопис, театр, література, для досягнення комплексного розвитку естетичного смаку майбутніх учителів музичного мистецтва. Це можуть бути спільні проекти, інтегрованої практики, колективні творчі завдання та інші форми, які сприяють збагаченню та взаємовпливу різних видів мистецтва.

Аналіз останніх досліджень. Дослідження наукових джерел підтверджує, що виявлена проблема відображається як у теорії, так і в практиці професійної підготовки вчителів музики. Концептуальні засади професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців у сфері освіти та оновлення вищої педагогічної освіти були викладені А. Алексюком, С. Гончаренком,

І. Зязюном, В. Кременем, Н. Ничкало, О. Савченко, С. Сисоєвою, О. Сухомлинською, О. Шестопалюком та іншими представниками нової філософії освіти.

В останні роки було проведено ряд дисертаційних досліджень, що розглядають різні аспекти підготовки майбутніх учителів для впровадження поліхудожнього виховання учнів. Серед них варто відзначити докторську дисертацію Т. Рейзенкінд на тему «Теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутнього вчителя музики у вищих навчальних закладах» (2008 р.), кандидатську дисертацію О. Бузової на тему «Поліхудожнє виховання як засіб удосконалення музичної підготовки майбутніх вчителів музики» (2004 р.), кандидатську дисертацію Ю. Блудової на тему «Формування художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку засобами регіональної культурно-історичної спадщини» (2018 р.), кандидатську дисертацію О. Соколової на тему «Методичні основи інтеграції мистецьких знань у підготовці майбутніх учителів музики і художньої культури» (2006 р.) та дисертація Г. Корольової та Г. Петрової «Система естетичної підготовки студентів у вищих навчальних закладах» монографія О. Шумської на тему «Естетична підготовка майбутніх учителів у Харківському університеті (друга половина XIX – початок XX ст.): теорія і практика» (2019 р.)

Однак, у наукових доробках вітчизняних та зарубіжних учених не достатньо повно схарактеризовано особливості виховання естетичного смаку майбутніх учителів музичного мистецтва засобами взаємодії мистецтв адже багато зі сучасних методик виховання естетичного смаку базуються на моно-дисциплінарному підході, тоді як взаємодія мистецтв передбачає інтеграцію різних видів мистецтва. Крім того, варто враховувати, що майбутні вчителі музичного мистецтва повинні бути здатні відтворювати та інтерпретувати музичні твори не тільки з точки зору їх музичної складової, а й розуміти емоційний вплив, який вони справляють на слухачів.

Мета статті полягає у визначенні сутності та змісту, а також у теоретико-методологічному обґрунтуванні процесу виховання естетичного смаку майбутніх учителів музичного мистецтва засобами взаємодії мистецтв.

Виклад основного матеріалу. Сучасний стан України пов'язаний із фундаментальними змінами в усіх сферах, тому необхідно переосмислити концептуальні основи

національної системи освіти. Українському суспільству потрібні не лише високоосвічені фахівці високого рівня, а й люди, здатні постійно самовдосконалюватися, готові приймати відповідальні рішення в нестандартних ситуаціях, здатні вести продуктивну, творчу діяльність відповідно до усталених цінностей.

Сьогодні однією з найважливіших задач, що стоять перед вищими навчальними закладами країни, є посилення виховної діяльності. Вищі навчальні заклади, як цілісна освітня система, мають неперевершений виховний потенціал для становлення майбутнього фахівця як духовно-естетичної налаштованої людини, творчого транслятора цінностей культури (Пономарьова, 2014).

На думку Н. Мойсеюк (2001) естетичний смак – здатність оцінювати твори мистецтва, естетичні явища з позицій естетичних знань та ідеалів, акцентуючи увагу на вихованні естетичної культури школярів, компонентою якої є естетичний смак, у позакласній виховній роботі (Мосейчук, с. 428).

А. Кузьмінський та В. Омеляненко (2008) визначають естетичний смак як стійке, емоційно-оціночне ставлення людини до прекрасного, що носить вибіркового, суб'єктивного характер. Тому не може бути якихось стандартних смаків. Це чуттєва категорія, що пов'язана передусім з індивідуальним баченням й індивідуальним сприйняттям (Кузьмінський, Омеляненко, с. 307).

З основними аспектами питання формування естетичного смаку погоджується Ж. Вартанова (1978). В її розумінні естетичний смак – складна здатність індивіда, що виявляється у спрямованості на пізнання, розрізнення і відображення естетичної своєрідності світу (Вартанова, с. 7).

Таким чином, аналіз наведених наукових джерел дозволяє зробити висновок, що естетичний смак можна розглядати як здатність людини емоційно оцінювати різноманітні естетичні явища, зокрема розрізнити прекрасне від непривабливого. Естетичний смак спрямований на повне сприйняття мистецьких творів. Ця характеристика є суб'єктивною, що призводить до відхилення об'єктивних критеріїв смаку. Естетичний смак відображає особисті ціннісні установки, здатність робити ціннісний аналіз естетичних продуктів, їх тлумачення та естетичну оцінку, а також впливає на принципи дії і поведінки.

Підсумовуючи вищевикладеного, можна стверджувати, що смак є стійкою особистісною

властивістю, яка включає в себе внутрішні норми і схильності, що служать особистими критеріями для естетичної оцінки та обґрунтованих суджень. З іншого боку, смак є здатністю дитини оцінювати естетичні якості предметів, явищ та ситуацій. Естетичний смак неодмінно пов'язаний зі світоглядом, ідеологічними позиціями та моральними принципами школяра.

Для глибокого осмислення змісту естетичного смаку майбутніми вчителями музичного мистецтва важливо визначити структуру компонентів складного поняття. На основі аналізу та узагальнення властивостей цього комплексного явища, ми вважаємо належним розглянути естетичний смак, що складається з трьох компонентів:

– Когнітивний компонент характеризується на мистецьке чуття, погляди і уявлення, інтелектуальний розвиток, асоціативність та творча уява.

– Емоційно-ціннісний компонент характеризується емоційно-ціннісним сприйняттям, емоціями та переживаннями, естетичними почуттями, естетичною оцінкою та відгуком на сприйняте та естетичну насолоду.

– Рефлексивно-творчий компонент надає майбутньому вчителю музичного мистецтва можливість самокритично оцінити свої судження, здійснити порівняння своїх особистих вподобань і визначити стратегічний план формування власного естетичного смаку як невід'ємної особистісно-професійної якості.

Мистецька педагогіка повинна враховувати високий рівень зацікавленості дітей і молоді в музикуванні. Неоспоримо, що класична музика є найбільш доцільним матеріалом для формування естетичного смаку, оскільки її естетичне і культурне значення перевірене протягом десятиліть і століть. Проте не можна відкидати популярність естрадної музики та її близькість до свідомості підлітків. Тому сучасна мистецька освіта повинна реалізовувати інтеграційні процеси, які поєднують культуротворчі впливи музичного мистецтва з популярними естрадними музичними прикладами. Таким чином, фахова підготовка майбутніх вчителів музичного мистецтва має враховувати завдання формування естетичного смаку як у майбутніх фахівців, так і у їхніх майбутніх учнів, з урахуванням уже наявного інтересу до естрадної музики (Швець, 2014). Це, з одного боку, може сприяти полегшенню педагогічного впливу, зробивши його більш ефективним завдяки

використанню знайомих прикладів музичного мистецтва, до яких молодь більш налаштована позитивно. З іншого боку, це ускладнює та покладає більшу відповідальність на виконавця щодо пошуку репертуару, оскільки він повинен вибирати музичні твори найвищої якості: глибокі, мелодійні та цікаві.

В якості методологічної бази формування естетичного смаку майбутніх учителів музичного мистецтва засобами взаємодії мистецтв доцільно спиратися на такі наукові підходи: *культурологічний, антропологічний, аксіологічний, інтегративний, системний*.

Культурологічний підхід до процесу виховання естетичного смаку розглядають як феномен культури, як спосіб передачі культурного досвіду від покоління до покоління. Цей підхід забезпечує методологічну базу для вивчення всіх аспектів культури в широкому контексті загальнокультурних проявів. Спрямований на інтеграцію особистості здобувача вищої освіти з сукупністю загальнолюдських цінностей, що включає складну інтегративну якість особистості. Цільовими аспектами є справедливість, доцільність, гармонія, краса та досконалість.

Антропологічний підхід до процесу виховання естетичного смаку відноситься до вимірювання власної роботи, твору мистецтва, проекту, музики, видовища відноситься до сфери природних особистісних атрибутів, які ми не можемо віднести до внутрішніх планів духовної сфери. Використання ідей неklasичної філософії та музичної онтології у навчанні музики може сприяти поєднанню різних підходів до розуміння ціннісного світу навчання музики з використанням онтологічних методів.

Завдяки аксіологічному підходу до освіти, учні не тільки здобувають знання, вміння і навички, але й розвивають власні естетичні та гуманістичні ідеали, які впливають на їх бажання до саморозвитку (Вітвицька, 2015).

Аксіологічний підхід до процесу виховання естетичного смаку активізує емоційно-ціннісний досвід, що базується на осмисленні музично-естетичних цінностей, естетичних ідеалів людства та естетичного значення регіональної культурно-історичної спадщини. Мистецтво є неодмінною складовою гуманітарного циклу, а гуманітарна культура передбачає пріоритетність особистісного духовного смислу та смаку, які необхідно розвивати. Цей підхід передбачає освоєння принципів, норм та методів міжкультурної комунікації

шляхом інтерпретації регіональної культурно-історичної спадщини, зосереджуючись на суб'єктному підході, діалозі, толерантності та критичному мисленні (Масол, 2015 с. 16–17).

Інтегративний підхід до процесу виховання естетичного смаку виражається в акцентуванні взаємодії засобами поліфонії мистецтва у змісті й технологіях навчання і виховання, в оцінюванні освітніх досягнень з урахуванням пліфонічних ознак мистецтва. Інтеграція в освіті передбачає поєднання різних частин освітнього процесу в один злагоджений та організований комплекс. Це означає, що різні компоненти освіти взаємодіють між собою і мають встановлені відносини. Інтеграційний процес спрямований на формування у учнів цілісної і багатовимірної картини світу, де всі складові взаємопов'язані та доповнюють одна одну (Масол, 2015 с. 17). Взаємодія різних видів мистецтва має велике значення в освіті, оскільки вона сприяє естетичному та різнобічному розвитку. Використання мистецтва як засобу педагогічного впливу на майбутніх вчителів передбачає спрямовану діяльність, спрямовану на розвиток їх естетичної та моральної свідомості, а також на творчу естетичну діяльність, спрямовану на формування естетичної культури та розвиток смаку (Шевченко, 1985).

Системний підхід включає у себе певну орієнтацію, в якій компоненти цілісного об'єкта існують у взаємозв'язку, а також є можливість виявлення механізмів, які забезпечують цю цілісність (Кустовська, 2005, с. 8).

Застосування системного підходу в побудові змісту навчальних дисциплін вищих навчальних закладів полягає у міжпредметній інтеграції, адаптації модулів і тем методик педагогіки, музики, вокалу та психолого-педагогічних дисциплін. Цей підхід враховує міжпредметні зв'язки, збагачує та систематизує зміст навчання, а також відповідає цілям і завданням педагогічної практики.

Ця наукова сукупність підходів сприяє естетизації освітнього процесу в закладах освіти, зокрема формуванню творчої особистості. Потенціал мистецтва тісно пов'язаний з духовно-естетичним та морально-етичним вихованням. Без застосування цих підходів

неможливо досягти гармонійного розвитку людини через мистецтво.

Формування естетичного смаку майбутніх вчителів музичного мистецтва може бути ефективно реалізовано через втілення таких педагогічних принципів:

1. Принцип інтеграції традицій та інновацій, який передбачає поєднання розвивального потенціалу традиційних методів з використанням сучасних виконавських технік.

2. Принцип емоційного заохочення, що спонукає до емоційно-ціннісного стимулювання здобувачів шляхом актуалізації естетичного задоволення в процесі виховання естрадного смаку.

3. Принцип унікальності виконавського образу, який враховує психологічний супровід особистісного становлення і самореалізації здобувача під час виховання естрадного смаку.

4. Принцип розширення фахового досвіду, що забезпечує здобувача необхідною кількістю художньо-виконавських еталонів для формування адекватної критично-оцінної позиції щодо власної діяльності.

Ці принципи сприяють ефективному розвитку естетичного смаку майбутніх вчителів музичного мистецтва та мотивують їх у професійному розвитку, саморозвитку та самореалізації.

Висновки. Отже, у підсумку можна зазначити, що естетичний смак майбутніх вчителів музичного мистецтва є невід'ємною складовою їхньої професійної компетентності. Естетичний смак визначається як індивідуальна система оцінки явищ, яка формується в соціальному середовищі і відображається у творах мистецтва. Естетичний смак сприяє розвитку готовності особистості до адекватної оцінки явищ музичного мистецтва, сучасної культури, а також до формування власного професійно-педагогічного та творчого шляху. Компонентами художнього смаку майбутніх учителів музичного мистецтва є когнітивний, емоційно-ціннісний, та рефлексивно-творчий аспекти. Для ефективного вирішення даної проблеми дослідження виявлено важливість культурологічного, антропологічного, аксіологічного, інтегративного, системного наукових підходів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вартанова Ж. А. Естетичний смак як специфічна здатність ціннісного ставлення до дійсності: автореф. дис. ... канд. філос. наук: 09.00.04. Київ, держ. ун-т імені Т. Г. Шевченка. Київ, 1978. 22 с.
2. Вітвицька С. С. Аксіологічний підхід до виховання особистості майбутнього вчителя. Креативна педагогіка. Наук.-метод. журнал. Вінниця, 2015. Вип. 10. С. 63-67.

3. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка : підручник. 3-тє вид., випр. Київ : Знання-Прес, 2008. 447 с.
4. Кустовська О. В. Методологія системного підходу та наукових досліджень : курс лекцій Тернопіль : Економічна думка, 2005. 124 с.
5. Масол Л.М. Художньо-педагогічні технології в основній школі: єдність навчання і виховання: метод. посіб. Харків: Друкарня Мадрид, 2015. 178 с.
6. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка : навчальний посібник. Київ : ВАТ «КДНК», 2001. 608 с.
7. Пономарьова Г. Ф. Виховання майбутнього педагога: теорія і практика : монографія. Харків : Ранок, 2014. 547 с.
8. Швец І. Б. Формування основ естрадного виконавства в контексті підготовки сучасного вчителя музичного мистецтва. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми, 2014. Вип. 38. С. 487-491.
9. Шевченко Г. П. Естетичне виховання у школі: навчально-методичний посібник. Київ: Рад. шк., 1985. 144 с.

REFERENCES

1. Vartanova, Z. (1978), Estetychnyi smak yak spetsyfichna zdattnist tsinnisnoho stavlennia do diisnosti [Aesthetic taste as a specific ability of value attitude to reality]. *Candidate's thesis*. Kyiv: state T. G. Shevchenko University [in Ukrainian].
10. 2 Vitvytska, S. (2015), Aksiolohichni pidkhyd do vykhovannia osobystosti maibutnoho vchytelia [Axiological approach to the education of the personality of the future teacher]. *Kreatyvna pedahohika – Creative pedagogy*, 10, 63-67 [in Ukrainian].
2. Kuzminsky, A., & Omelyanenko, V. (2008). *Pedahohika [Pedagogy]*. Kyiv: Znannia-Press, 3, 447 [in Ukrainian].
3. Kustovska, O. (2005) *Metodolohiya systemnoho pidkhydu ta naukovykh doslidzhen' [Metodolohiia systemnoho pidkhydu ta naukovykh doslidzhen]*. kurs lektsiy – a course of lectures, Ternopil: Economic Thought, 124 [in Ukrainian].
4. Masol, L. (2015). *Art-pedagogical technologies in primary school: the unity of learning and education [Khu-dozhno-pedahohichni tekhnolohii v osnovnii shkoli: yednist navchannia i vykhovannia]*. metod. posib. – method. manual, Kharkiv: Madrid Printing House, 178 [in Ukrainian].
5. Moiseyuk, N. (2001). *Pedahohika [Pedagogy]*. teaching – navchalnyi posibnyk, Kyiv: OJSC «KDNK», 608 [in Ukrainian].
6. Ponomaryova, G. (2014). *Vykhovannia maibutnoho pedahoha: teoriia i praktyka [Education of the future teacher: theory and practice]*. monograph, Kharkiv: Ranok, 547 [in Ukrainian].
7. Shvets, I. (2014). *Formuvannia osnov estradnoho vykonavstva v konteksti pidhotovky suchasnoho vchytelia muzychnoho mystetstva [Formation of the basics of pop performance in the context of training a modern music teacher]*. Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia u pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy / Modern information technologies and innovative teaching methods in the training of specialists: methodology, theory, experience, problems 38, 487-491. [in Ukrainian].
8. Shevchenko, H. (1985). *Estetychne vykhovannia u shkoli [Aesthetic education at school]* educational and methodological manual – educational and methodological manual Kyiv: Rad. Shk., 144 [in Ukrainian].